

РОЗВИТОК ЗАОЧНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(50–80-ТІ РР. ХХ СТ.): ДЖЕРЕЛЬНА БАЗАDEVELOPMENT OF CORRESPONDENCE PEDAGOGICAL EDUCATION
IN UKRAINE (50-80S OF THE XX CENTURY): SOURCE BASE

У статті здійснено аналіз та узагальнено джерельну базу розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в 50-80-х рр. ХХ ст. Під час дослідження авторкою було виділено та схарактеризовано чотири групи джерел: 1) архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України та Центрального державного архіву громадських об'єднань України, представлені зведеними статистичними звітами, наказами, протоколами, доповідними записками, постановами, рішеннями та директивними вказівками державних органів влади, правилами прийому та навчальними планами, які дають змогу відтворити динаміку та прослідкувати особливості її умови розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в 50–80-х рр. ХХ ст.; 2) матеріали офіційного характеру (законо, постанови, накази, розпорядження, положення та інші нормативні документи), видані Міністерством освіти СРСР та УРСР, радянським урядом та центральним комітетом компартії, що відображають державну політику в галузі освіти досліджуваного періоду, у тому числі й заочної педагогічної; 3) публікації в періодичних виданнях 50–80-х рр. ХХ ст., зокрема в журналах «Радянська школа», «Українська мова і література в школі», «Дошкільне виховання», «Радянське право», «Школа та виробництво», «Вища і середня педагогічна освіта», «Проблеми вищої школи», які висвітлюють зміст, організацію та особливості тогочасної заочної педагогічної освіти; 4) навчально-методичні матеріали, що регламентували організацію і зміст заочної педагогічної освіти та поширювали передовий педагогічний досвід у роботі з заочниками в 50–80-х рр. ХХ ст., зокрема збірники методичних матеріалів Навчально-методичного кабінету заочної педагогічної освіти «Заочна педагогічна освіта», навчально-методичні посібники для студентів з окремих дисциплін тощо.

На основі вивчених матеріалів авторка дійшла висновку, що сформована джерельна база є достатньою та репрезентативною, що уможливило проведення цілісного історико-педагогічного дослідження розвитку заочної педагогічної освіти в окреслений період.

Ключові слова: джерельна база, заочна педагогічна освіта, архівні матеріали, документи, публікації.

The article analyzes and summarizes the source base for the development of correspondence pedagogical education in Ukraine in the 50-80's of the XX century. During the study, the author identified and characterized four groups of sources: 1) archival materials of the Central State Archive of Supreme Authorities of Ukraine and the Central State Archive of Public Associations of Ukraine, presented in consolidated statistical reports, orders, protocols, memos, resolutions, decisions and directives of state authorities, rules of admission and curricula, which allow to reproduce the dynamics and trace the features and conditions of the development of distance pedagogical education in Ukraine in the 50-80's of the XX century; 2) official materials (laws, decrees, orders, regulations and other normative documents) issued by the Ministry of Education of the Union of Soviet Socialist Republics and the Ukrainian Soviet Socialist Republic, the Soviet government and the Central Committee of the Communist Party, reflecting state policy in education in the period under study, including correspondence pedagogical education; 3) publications in periodicals of the 50-80's of the XX century, in particular in the journals "Soviet School", "Ukrainian language and literature at school", "Preschool education", "Soviet law", "School and production", "Higher and secondary pedagogical education", "Problems of higher school", which highlight the content, organization and features of the correspondence learning pedagogical education of that times; 4) educational and methodical materials that regulated the organization and content of distance pedagogical education and disseminated advanced pedagogical experience in their work with correspondence students in the 50-80's of the XX century, including collections of methodical materials of the Educational and methodical office of correspondence pedagogical education "Correspondence pedagogical education", educational and methodical manuals for students in certain disciplines, etc.

Based on the studied materials, the author came to the conclusion that the formed source base is sufficient and representative, which makes it possible to conduct holistic historical and pedagogical study of the development of correspondence pedagogical education in the outlined period.

Key words: source base, correspondence pedagogical education, archival materials, documents, publications.

УДК 378.018.43(477)«1950/1980»
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/1.4>

Ковпак О.С.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри соціальної роботи
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Створення ефективної педагогічної системи, яка б забезпечувала якісну підготовку вчителів за заочною формою навчання, є одним із важливих завдань реформування вищої школи. Радикальні економічні, політичні й суспільні зміни, що відбуваються в Україні, призвели до перегляду деяких фундаментальних принципів, на основі яких будувалися різні освітні системи. Певної модернізації зазнала й система підготовки педагогічних кадрів

без відриву від основної діяльності. Важливою передумовою всебічного розуміння проблем, що постають перед педагогічною теорією й практикою, та їх вирішення є осмислення прогресивних ідей минулого з погляду сьогодення. Тож, невідмінною складовою проведення історико-педагогічного дослідження є вивчення його джерельної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади історико-

педагогічного дослідження, основи формування джерельної бази відображені у наукових роботах О. Адаменко, Л. Ваховського, Н. Гупана, І. Кулик, Е. Панасенко, О. Сухомлинської та ін. Розвиток вищої педагогічної освіти в Україні в різні історичні періоди проаналізовано в дослідженнях О. Глузмана, В. Майбороди, Н. Дем'яненко, Н. Венцевої, Т. Васильчук. Окремі аспекти розвитку заочної педагогічної освіти відображено в публікаціях Н. Романофф, О. Дубасенюк, Л. Михайленко тощо.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових досліджень показав, що роботи джерелознавчого характеру щодо розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в означений період відсутні, і комплексно зазначена проблема не вивчалася.

Мета статті – здійснити аналіз джерельної бази розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в 50–80-ті рр. ХХ ст.

У попередніх дослідженнях нами було виділено чотири групи джерел щодо розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в 50–80-ті рр. ХХ ст.: 1) архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України та Центрального державного архіву громадських об'єднань України; 2) матеріали офіційного характеру, видані урядом СРСР та УРСР у галузі освіти, у тому числі й заочної педагогічної (постанови, накази, розпорядження, положення та інші нормативні документи); 3) публікації в періодичних виданнях 50–80-х рр. ХХ ст., які висвітлювали організацію та особливості тогочасної заочної педагогічної освіти; 4) навчально-методичні матеріали, що регламентували організацію та зміст заочної педагогічної освіти й висвітлювали передовий педагогічний досвід у роботі з заочниками в 50–80-х рр. ХХ ст. [21, с. 37].

Проаналізуємо кожену групу джерел докладніше.

Перша група джерел представлена різноманітними документами, що зберігаються в архівах і дають змогу відтворити динаміку та прослідкувати особливості й умови розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в 50–80-х рр. ХХ ст. Серед них ми виокремили такі категорії:

- зведені статистичні звіти;
- протоколи, постанови та рішення засідань Колегії Міністерства освіти УРСР;
- директивні вказівки управління підвідомчим установам із питань методичної роботи в педагогічних закладах освіти;
- правила прийому до ВНЗ та середніх спеціальних навчальних закладів;
- навчальні плани та програми;
- доповідні записки до Ради Міністрів УРСР та ЦК КПУ з питань роботи педагогічних закладів освіти;
- накази та постанови Міністерства вищої освіти СРСР.

Зведені статистичні звіти заочних відділів педагогічних інститутів та училищ дають можливість прослідкувати кількісну динаміку в заочній педагогічній освіті.

У протоколах засідань, постановках та рішеннях Колегії Міністерства освіти УРСР розглядалися питання стану та перспектив розвитку заочної педагогічної освіти країни в цілому та окремих її областей. Серед вивчених документів важливими для нашого дослідження є такі протоколи засідань та затверджені за їх результатами постанови: «Про стан заочного навчання вчителів у Дрогобицькій області» від 24.04.1951 р. [26], «Про організацію сітки заочних відділів педагогічних училищ на 1952–1953 рр.» від 09.02.1952 р. [37], «Підсумки роботи заочних відділів педагогічних вузів та вчительських інститутів за 1951–1952 рр.» від 15.11.1952 р. [38] тощо. Також треба взяти до уваги рішення Колегії Міністерства освіти УРСР, що стосувалися питань стану та розвитку педагогічної освіти й забезпечення загальноосвітніх шкіл педагогічними кадрами: «Про заходи Міністерства освіти УРСР по виконанню Постанови Ради Міністрів Української РСР від 12.06.1980 р. № 386 «Про стан і заходи по дальшому поліпшенню підготовки, використання та підвищення кваліфікації вчительських кадрів загальноосвітніх шкіл республіки» від 16.07.1980 р. [32], «Про забезпечення шкіл, дошкільних установ та інших установ народної освіти педагогічними кадрами у 1985–1986 навчальному році відповідно до реформ загальноосвітньої і професійної школи» від 30.01.1985 р. [33] тощо.

Важливою складовою архівних документів є Директивні вказівки управління підвідомчим установам з питань методичної роботи в педагогічних закладах освіти, проаналізувавши які можна виявити особливості змісту, методів, форм роботи зі студентами-заочниками та чинники розвитку заочної освіти. Серед опрацьованих нами документів такі: «Про підготовку та проведення літньої сесії студентів-заочників у 1960 р.» [29], «Рекомендації Республіканського семінару завідуючих і методистів заочних відділень педучилищ, проведеного в Києві 8-13 квітня 1963 р.» [31], «Інструкція про організацію і проведення педагогічної практики в педагогічних інститутах Міністерства освіти УРСР» (1965 р.) [16], «Вказівки про рецензування контрольних робіт заочників педагогічних училищ» [2] тощо.

У категорії архівних документів зберігаються правила прийому до ВНЗ та середніх спеціальних навчальних закладів, які дають змогу порівняти особливості вступу на навчання за денною та заочною формою тощо.

Навчальні плани та програми розкривають зміст підготовки педагогічних кадрів.

Завдяки вивченню доповідних записок до Ради Міністрів УРСР, наприклад «Про стан підготовки учительських кадрів у педагогічних навчальних закладах республіки» (1959) [10], «Про стан і заходи поліпшення підготовки вчительських кадрів для шкіл УРСР на 1957/1958 н. р.» [8] «Про становище і заходи щодо покращення підготовки вчителів в УРСР 1961–1962 н. р.» [9] тощо, можна прослідкувати стан заочної педагогічної освіти в досліджуваній період.

Важливе значення для нашого дослідження мають різноманітні накази та постанови Міністерства вищої освіти СРСР, що стосуються заочної педагогічної освіти.

До другої групи, як зазначалося вище, належать офіційні документи. Під час розгляду цих матеріалів пропонуємо їх аналіз у хронологічному порядку з метою кращого розуміння динаміки розвитку заочної педагогічної освіти в Україні в зазначений період.

Серед першоджерел необхідно звернути увагу на текст Закону СРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» [11] від 24 грудня 1958 р., яким на законодавчому рівні зафіксовано необхідність покращення якості народної освіти з метою забезпечення міцної основи для розгортання науково-технічної революції. Для цього було прийнято рішення про обов'язкову загальну восьмирічну освіту та перетворення десятирічних шкіл на різні типи середніх загальноосвітніх шкіл. У зв'язку з цим зросла потреба в додаткових педагогічних кадрах, дефіцит яких намагалися ліквідувати шляхом розширення підготовки вчителів на заочній формі навчання. Таким чином, цей закон став поштовхом для прискорення розвитку заочної освіти.

20 жовтня 1980 р. видано Наказ Міністерства просвіти СРСР № 141 «Про стан і заходи щодо подальшого покращення заочної освіти учителів», у якому проаналізовано загальний стан заочної педагогічної освіти всіх радянських республік і надано перелік заходів, які необхідно провести для її поліпшення: покращити професійну та спеціальну підготовку вчителів, активізувати науково-методичну роботу кафедр, продовжити роботу щодо оптимізації сітки розміщення заочних навчальних закладів, покласти на Московський державний заочний педагогічний інститут функції всесоюзного науково-методичного центру вищої заочної педагогічної освіти, посилити увагу щодо питань створення сприятливих умов для успішної роботи й навчання студентів-заочників, забезпечити подальше розширення числа педагогічних працівників, які можуть заочно навчатися та підвищувати свою кваліфікацію [28].

У Постанові Ради Міністрів СРСР № 552 від 15 червня 1981 р. «Про подальше удосконалення

підготовки спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою без відриву від виробництва» [27] підкреслено важливість заочної та вечірньої форм навчання як таких, що сприяли зміцненню зв'язку освіти з виробництвом, а також зазначено недоліки щодо якості підготовки кадрів без відриву від виробництва та затверджено заходи з подальшого її вдосконалення.

Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР № 316 від 12 квітня 1984 р. «Про заходи з удосконалення підготовки, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів системи просвітництва і професійно-технічної освіти та покращення умов праці і побуту» [24, с. 114–117] свідчить про необхідність подальшого вдосконалення системи вищої заочної педагогічної освіти з метою підвищення кваліфікації вчителів та подолання кадрового дефіциту.

Під час розгляду змісту вищезазначених офіційних документів прослідковується тенденція до постійного вдосконалення й розвитку заочної педагогічної освіти як важливого джерела підготовки педагогічних кадрів в Україні.

Третя група джерел складається з публікацій у періодичних виданнях 50–80-х рр. ХХ ст., які висвітлювали організацію та особливості тогочасної заочної педагогічної освіти.

Більшість проаналізованих нами наукових статей було опубліковано в журналі «Радянська школа» (науково-педагогічний місячник органу Міністерства освіти УРСР; виходив у Києві з 1945 року). Незначна кількість публікацій є також у таких журналах, як «Українська мова і література в школі», «Дошкільне виховання», «Радянське право», «Школа та виробництво» та збірниках «Праці і матеріали науково-методичної ради (Київський державний університет імені Т.Г. Шевченка)», «Вища і середня педагогічна освіта» (республіканський науково-методичний збірник), «Проблеми вищої школи».

Зробивши огляд цих публікацій, ми розділили їх за змістом на декілька підгруп. Коротко охарактеризуємо їх.

Першу підгрупу становлять статті, які розкривають особливості організації, зміст і форми навчально-виховної роботи тогочасних педагогічних навчальних закладів на заочній формі навчання.

Так, у статті начальника міжвузівського юридичного відділу м. Дніпропетровська В. Гейхмана «Пільги працюючим студентам та учням» (1963) [3] описано основні пільги, що надавалися студентам та учням, які працювали. Він проаналізував нормативні акти, що регулювали пільги, серед яких основним є Постанова Ради Міністрів СРСР від 2 липня 1959 року №720 «Про пільги для студентів вечірніх і заочних вузів і учнів вечірніх та заочних середніх спеціальних учбових закладів», де згадано додаткові оплачувані відпустки;

встановлену 50%-ву оплату вартості переїзду студентів заочних вузів до місцезнаходження учбового закладу і назад за рахунок установ за місцем їх роботи та ін.

У статті О. Гори «Навчально-виховна робота зі студентами-заочниками» (1962) [4] висвітлено систему навчально-виховної і методичної роботи з урахуванням особливостей заочного навчання в Кіровоградському педінституті.

Як приклад глибокого аналізу й конструктивної критики тогочасної університетської освіти, у порівнянні з підготовкою вчителів в інститутах, можна навести дослідження М. Грищенка «Підготовка педагогічних кадрів в університетах» (1969) [7].

У доповіді Міністра освіти Української РСР О. Маринича «Завдання шкіл та органів народної освіти у новій п'ятирічці» (1971) [23] проведено аналіз стану народної освіти за 1971–1972 навчальний рік. У доповіді зазначено, що близько 40 % учителів не мали вищої освіти, з чого випливає важливість та необхідність заочної форми навчання.

У науковій статті Т. Кобзарєвої «Деякі питання організації навчально-виховного процесу в системі заочної освіти» (1973 р.) [18] дослідницею розкрито особливості організації навчально-виховного процесу заочників на прикладі Ворошиловградського педагогічного інституту. Ще одну публікацію цієї ж авторки «Педагогічна спрямованість навчального процесу в системі заочного навчання» (1974) [20] присвячено проблемі педагогізації професійної підготовки студентів, виховання інтересу й любові до професії вчителя в умовах заочного навчання. У дослідженні Т. Кобзарєвої узагальнено практичний досвід науково-педагогічних працівників різних кафедр ВНЗ України з зазначених питань. На основі цього вона запропонувала умови підвищення ефективності педагогізації навчально-виховного процесу на заочних відділеннях ВНЗ, серед яких високий науковий рівень курсу, повнота охоплення матеріалу курсу та його систематичність, знання шкільних програм і підручників.

Роботи Т. Кобзарєвої не позбавлені політичної заангажованості й доводять, що вся система освіти була підпорядкована тодішнім ідеям служіння комунізму. Значну частину навчального часу студентів-заочників присвячено вивченню історії, документів та матеріалів з'їздів компартії, творів класиків марксизму-ленізму тощо. Це не лише позбавляло студентів можливості краще й більше вивчати необхідні для професії дисципліни, а й негативно впливало на формування власної думки. Яскравим підтвердженням цього є стаття авторки «Ідейне виховання студентів-заочників» (1977) [19], де вона на конкретних прикладах показала, які дисципліни вивчали в педагогічних закладах освіти на заочних відділах, які

теми висвітлювали на лекціях, які форми виховної роботи були пріоритетними на той час.

У публікації Б. Грицюка «Деякі залежності тривалості навчання студентів-заочників» (1976) [5] досліджені питання, пов'язані з плануванням самостійної роботи студентів-заочників на прикладі Івано-Франківського педагогічного інституту. Він визначив основні критерії, які впливали на тривалість самостійного навчання студентів-заочників педагогічних спеціальностей: тижневе педагогічне навантаження, освітній рівень перед вступом до ВНЗ, курс навчання, наявність педагогічного стажу тощо. В іншій своїй роботі «Критерії учбового навантаження студентів денної та заочної форми навчання» (1976) [6] автор порівнює навчальні плани заочного та денного відділень педагогічних інститутів і дійшов висновку, що для рівноцінної підготовки студентів за заочною та денною формою навчання студентам-заочникам потрібно приділяти по 5 годин у будні, та, залежно від спеціальності, від 2,4 до 3,2 – у вихідні дні. Фактично ж учителі-заочники через брак часу самостійно навчалися набагато менше, що є, на думку науковця, основною причиною низької успішності.

До другої підгрупи публікацій належать дослідження, у яких проведено аналіз якості заочної педагогічної освіти та запропоновані шляхи й перспективи її розвитку.

Проблемам заочної освіти вчителів присвятив свої дослідження науковець І. Строй. У статті «За докорінне поліпшення заочного навчання вчителів» (1955) [39] ним здійснено загальний аналіз стану якості заочного навчання в педагогічних інститутах України та запропоновано систему заходів щодо поліпшення заочної педагогічної освіти. У публікації «Перспективи і завдання заочної педагогічної освіти» (1961) [40] автор розкриває основні недоліки заочної педагогічної освіти: ставлення до неї як до другорядної форми навчання; недостатній контроль за роботою заочних відділів з боку директорів інститутів; недостатність забезпечення студентів-заочників навчально-методичною літературою; недисциплінованість заочників; недостатня співпраця педагогічних інститутів та відділів народної освіти тощо. Автор статті пропонує шляхи усунення недоліків заочної форми навчання з метою підвищення її ефективності.

У роботі І. Капелюшного «Психолого-педагогічна підготовка студентів-заочників» (1974) [17] проаналізовано рівень викладання і якість знань студентів-заочників з дисциплін психолого-педагогічного циклу в тогочасних педагогічних інститутах України. Він дійшов висновку, що, незважаючи на ряд проблем, у цьому напрямі досягнуто багато позитивних результатів: Навчально-методичний кабінет заочної педагогічної освіти УРСР розпочав видання навчально-методичних матеріалів та консультацій, у яких висвітлено найважливіші

питання педагогіки і психології, ВНЗ розроблено й затверджено конкретні заходи щодо поліпшення психолого-педагогічної підготовки студентів-заочників, вжито заходи щодо підвищення успішності студентів-заочників з дисциплін психолого-педагогічного циклу тощо.

Повертаючись до питання значної ідеологічної складової тогочасної системи освіти, не можна не зазначити основну думку доктора педагогічних наук, професора Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка А. Бондаря, яку він виклав у роботі «Завдання педагогіки вищої школи в світлі рішень XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КП України» (1973): «Головними завданнями вищих навчальних закладів є підготовка ... спеціалістів, які володіють марксистсько-ленінською теорією, глибокими теоретичними знаннями й практичними навичками зі спеціальності, з організації масово-політичної виховної роботи...» [1, с. 3].

У роботі М. Орлова та Р. Худякової «Аналіз успішності студентів, що навчаються без відриву від виробництва» (1977) [25], опублікованій у журналі «Проблеми вищої школи», визначено недоліки в підготовці спеціалістів за вечірньою і заочною формою навчання та окреслено можливі шляхи їх усунення.

Третю підгрупу публікацій становлять статті, у яких запропоновано аналіз взаємодії педвузів та відділів освіти з організації заочного навчання.

Так, у публікації зав. Черкаським облвно К. Заремби «Спільна робота облвно та педвузів по організації заочної освіти вчителів» (1971) [15] описано систему зв'язків між Черкаським обласним відділом освіти та педагогічними інститутами, основною метою яких є контроль за навчанням студентів та надання їм допомоги для досягнення більш високої якості підготовки педагогічних кадрів.

І. Левченко у статті «Спільна робота педвузу і відділів народної освіти по керівництву заочним навчанням учителів» (1972) [22] ділиться досвідом підготовки вчителів на заочному відділенні Чернігівського педінституту. Автором публікації описано систему заходів з докорінного поліпшення заочного навчання вчителів, які було розроблено разом із обласним відділом народної освіти й наголошено на необхідності такої взаємодії. Серед ужитих заходів: проведено облік учителів та працівників дошкільних і позашкільних закладів, які не мали вищої освіти; відкрито при всіх районних та міських методичних кабінетах постійно діючі очно-заочні підготовчі курси до вступу в педагогічний ВНЗ; інститутом та районними чи міськими відділами народної освіти створено всі умови для навчання заочників; проводилася постійна робота з удосконалення навчально-виховного процесу на заочному відділі інституту для підвищення ефективності навчання вчителів.

У четвертій підгрупі публікацій можна виокремити роботи, автори яких звернули увагу на проблеми практичної підготовки студентів, що навчаються без відриву від виробництва. Це наукові публікації Д. Сергієнка, М. Русакова.

Так, Д. Сергієнко в статті «Поліпшити педагогічну практику студентів-заочників в університеті» (1961) [36] аналізує тогочасну практичну підготовку студентів в окремих університетах УРСР і зауважує на її незадовільному стані. Він пропонує шляхи покращення якості педагогічної практики студентів-заочників, серед яких: підвищення якості знань студентів-заочників із фахових дисциплін, з педагогіки і спеціальної методики; проведення для студентів-заочників інструктивних семінарів, нарад, консультацій як в університетах, так і в консультативних та опорних пунктах; докорінне поліпшення керівництва педагогічною практикою заочників тощо.

У публікації М. Русакова «Про заходи поліпшення практичної підготовки студентів, які навчаються без відриву від виробництва» (1961) [34] окремо зосереджено увагу на практиці вчителів і наголошено на тому, що багато вчительських спеціальностей потребують не лише педагогічної, а й виробничої практики для забезпечення політехнічної підготовки.

До окремої п'ятої підгрупи публікацій можна віднести матеріали, що розкривають особливості прийому на заочну форму навчання до педагогічних закладів освіти. Прикладом цього є стаття заступника директора Науково-методичного кабінету з заочного навчання вчителів Міністерства освіти УРСР І. Ребельського «Про прийом дошкільних працівників на заочні і вечірні відділи педагогічних інститутів і педагогічних училищ у 1960 році» (1960) [30]. Робота містить детальні роз'яснення щодо питань порядку прийому та навчання до заочних дошкільних відділів педагогічних інститутів.

Вищевикладене дає змогу зробити висновок про те, що проблема заочної педагогічної освіти була важливим питанням у науково-педагогічній думці 50–80-х рр. XX ст. Це доводить досить велика кількість публікацій, наявність різних підходів до висвітлення змісту і форм тогочасної заочної педагогічної освіти, що, безперечно, вплинуло на її розвиток і є важливим джерелом відомостей для нашого дослідження.

Четверта група джерел – це методичні матеріали, у яких узагальнено передовий педагогічний досвід інститутів у роботі з заочниками та навчальні посібники для студентів-заочників, де висвітлено зміст заочної педагогічної освіти в 50–80-х рр. XX ст.

Серед аналізованих видань слід звернути увагу на збірники методичних матеріалів Навчально-методичного кабінету заочної педагогічної освіти «Заочна педагогічна освіта» [12; 13; 14] різних

років, у яких розміщено досвід роботи окремих інститутів і кафедр зі студентами-заочниками, доповіді за результатами науково-методичних конференцій, рекомендації щодо викладання окремих дисциплін. Науковий інтерес представляє «Збірник методичних матеріалів з заочного навчання в педагогічних інститутах» [35], виданий Московським державним заочним педагогічним інститутом, у якому узагальнено досвід викладання циклу літературознавчих дисциплін. Корисними для дослідження є навчально-методичні посібники для студентів з курсу окремих дисциплін [41], що містять загальні методичні вказівки, навчальні матеріали, контрольні запитання, список додаткової літератури тощо.

Висновки. Отже, проведений аналіз джерельної бази розвитку заочної педагогічної освіти в Україні (50-80-ті рр. ХХ ст.) дає підстави зробити висновок, що вона представлена достатньою кількістю матеріалів для вивчення зазначеного явища, є достатньо репрезентативною і має важливе значення для об'єктивного аналізу наукової проблеми та з'ясування якісних шляхів реформування сучасної системи освіти.

Подальші наукові розвідки можуть бути направлені на проведення порівняльного аналізу розвитку заочної педагогічної освіти України в різні періоди.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Бондар А. Д. Завдання педагогіки вищої школи в світлі рішень ХХІV з'їзду КПРС і ХХІV з'їзду КП України. *Вища і середня педагогічна освіта*. 1973. Вип. 6. С. 3–12.
- Вказівки про рецензування контрольних робіт заочників педагогічних училищ (1965 р.). ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4630. Арк. 178–181.
- Гейхман В. Пільги працюючим студентам та учням. *Радянське право*. 1965. № 2. С. 89–93.
- Гора О. Т. Навчально-виховна робота зі студентами-заочниками. *Радянська школа*. 1962. № 11. С. 78–82.
- Грицюк Б. А. Деякі залежності тривалості навчання студентів-заочників. *Радянська школа*. 1976. № 9. С. 101–103.
- Грицюк Б. А. Критерії учбового навантаження студентів денної та заочної форми навчання. *Радянська школа*. 1976. № 5. С. 89–94.
- Грищенко М. М. Підготовка педагогічних кадрів в університетах. *Радянська школа*. 1969. № 8. С. 71–77.
- Доповідна записка «Про стан і заходи поліпшення підготовки вчительських кадрів для шкіл УРСР на 1957–1958 н. р.». ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2755. Арк. 33–46.
- Доповідна записка «Про становище і заходи щодо покращення підготовки вчителів в УРСР 1961–1962 н. р.». ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 3365. Арк. 32–46.
- Доповідна записка «Про стан підготовки вчительських кадрів у педагогічних навчальних закладах республіки» (1959 р.). ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2521. Арк. 105–108.
- Закон СРСР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» от 24 декабря 1958 г. URL : http://intellect-invest.org.ua/rus/social_history_pedagogical_official_documents/
- Заочна педагогічна освіта* : збірник методичних матеріалів з досвіду роботи заочних відділів педагогічних інститутів. К. : «Радянська школа», 1959. Вип. 3. 91 с.
- Заочна педагогічна освіта* : збірник методичних матеріалів. К. : «Радянська школа», 1969. Вип. 8. 95 с.
- Заочна педагогічна освіта* : збірник методичних матеріалів. 1971. К. : «Вища школа», 1971. Вип. 10. 100 с.
- Заремба К. А. Спільна робота облвно та педвузів по організації заочної освіти вчителів. *Радянська школа*. 1971. № 9. С. 95–98.
- Інструкція про організацію і проведення педагогічної практики в педагогічних інститутах Міністерства освіти УРСР (1965 р.). ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4630. Арк. 64–86.
- Капелюшний І. В. Психолого-педагогічна підготовка студентів-заочників. *Радянська школа*. 1974. № 6. С. 99–103.
- Кобзарєва Т. І. Деякі питання організації навчально-виховного процесу в системі заочної освіти. *Радянська школа*. 1973. № 5. С. 86–91.
- Кобзарєва Т. І. Ідейне виховання студентів-заочників. *Радянська школа*. 1977. № 6. С. 105–108.
- Кобзарєва Т. І. Педагогічна спрямованість навчального процесу в системі заочного навчання. *Радянська школа*. 1974. № 9. С. 85–89.
- Ковпак О. С. Історіографія та джерельна база розвитку заочної педагогічної освіти в Україні 50–80-х рр. ХХ ст. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2016. № 1 (298). Ч. 1. С. 32–41.
- Левченко І. П. Спільна робота педвузу і відділів народної освіти по керівництву заочним навчанням учителів. *Радянська школа*. 1972. № 11. С. 95–97.
- Маринич О. М. Завдання шкіл та органів народної освіти у новій п'ятирічці. *Радянська школа*. 1971. № 9. С. 1–12.
- Народное образование в СССР : сборник нормативных актов. / Сост. : Голубева Н.Е.; Спец. науч. ред. : Павлицев К.С. Москва : Юрид. лит., 1987. 336 с.
- Орлов Н. Н., Худякова Р. М. Анализ успеваемости студентов, обучающихся без отрыва от производства. *Проблемы высшей школы*. 1977. Вип. 28. С. 87–92.
- Постанова колегії Міністерства освіти УРСР від 24 квітня 1951 р. «Про стан заочного навчання вчителів Дрогобицької області». ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 899. Арк. 105–111.

27. Постановление Совмина СССР от 15.июня 1981 № 552 «О дальнейшем совершенствовании подготовки специалистов с высшим и средним образованием». URL : <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/issr3492.htm>

28. Приказ Министерства просвещения СССР от 20 октября 1980 г. № 141 «О состоянии и мерах дальнейшего улучшения заочного образования учителей». *Бюллетень нормативных актов министерства Просвещения СССР*. № 2. 1981. С. 18–21.

29. Про підготовку та проведення літньої сесії студентів-заочників у 1960 р. Оп. 15. Спр. 2756. Арк. 104–111.

30. Ребельський І. С. Про прийом дошкільних працівників на заочні і вечірні відділи педагогічних інститутів і педагогічних училищ в 1960 р. *Дошкільне виховання*. 1960. № 7. С.41–43.

31. Рекомендації Республіканського семінару завідуючих і методистів заочних відділів педучилищ, проведеного в Києві 8-13 квітня 1963 р. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 3760. Арк. 61–62.

32. Рішення колегії міністерства освіти УРСР від 16 липня 1980 «Про заходи Міністерства освіти УРСР по виконанню Постанови Ради Міністрів Української РСР від 12 червня 1980 р. № 386 «Про стан і заходи по дальшому поліпшенню підготовки, використання та підвищення кваліфікації вчительських кадрів загальноосвітніх шкіл республіки». ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф.166. Оп. 15. Спр. 9054. Арк. 68–71.

33. Рішення колегії Міністерства освіти УРСР від 30 січня 1985 р. «Про забезпечення шкіл, дошкільних установ та інших установ народної освіти педагогічними кадрами у 1985–1986 навчальному році відповідно до реформ загальноосвітньої і профе-

сійної школи». ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 9244. Арк. 11–17

34. Русаков М. Г. Про заходи поліпшення практичної підготовки студентів, які навчаються без відриву від виробництва. *Праці і матеріали Науково-методичної ради: Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка*. 1961. Вип. 8. С. 24–29.

35. Сборник методических материалов по заочному обучению в педагогических институтах: из опыта работы по циклу литературоведческих дисциплин. М., 1968. 194 с.

36. Сергієнко Д. Л. Поліпшити педагогічну практику студентів-заочників в університеті. *Праці і матеріали Науково-методичної ради: Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка*. 1961. Вип. 8. С. 59–65.

37. Стенографічний протокол засідання колегії Міністерства освіти УРСР від 9 лютого 1952 р. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 1072. Арк. 121–123.

38. Стенографічний протокол засідання колегії Міністерства освіти УРСР від 15 листопада 1952 р. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 1075. Арк. 121–134.

39. Строй І. Ф. За докорінне поліпшення заочного навчання вчителів. *Радянська школа*. 1955. № 7. С. 41–47.

40. Строй І. Ф. Перспективи і завдання заочної педагогічної освіти. *Радянська школа*. 1961. № 2. С. 71–76.

41. Учебно-методическое пособие по курсу истории философии: для студентов-заочников нефилософских фак. / Сост. : В. Я Комарова. Раздел I. Ленинград : Изд-во Ленинград. у-та, 1957. 32 с.